

נהרות של דם: חמישים שנה לנאום שהסעיר את בריטניה

התגובות החריפות במערכת הפוליטית, התמיכה שקיבל מהציבור והשאלות על הגירה שנתרו רלוונטיות לימינו. האם אנוך פאוול היה נביא זעם גזעני או איש חזון היסטורי?

יגיל הנקין

לפני חמישים שנה, ב-20 באפריל 1968, נשא הפוליטיקאי הבריטי אנוך פאוול, איש המפלגה השמרנית, נאום בנושא הגירה בכנס מפלגתי בברמינגהם. חמישים שנה לאחר מכן החליט הבי.בי.סי. לשדר במלואו את הנאום, שנודע כנאום 'נהרות של דם', ['כחלק מתכנית שדנה בנאום ובהתרחשויות מסביבו](#), כשהוא מוקרא בפי השחקן איאן מקדרמיד. ההחלטה עוררה [זעם רב ומחאות רבות](#).

למסתכל מן החוץ, כל העניין נראה תמוה. למה לשדר, חמישים שנה אחרי מעשה, נאום של פוליטיקאי בינוני שהתפקיד הרם ביותר בו נשא היה שר הבריאות הבריטי? ואם כבר לשדר, מה הרעש הגדול?

רק דמינו לעצמכם – כן, גם בעידן 'סלאח פה זה ארץ ישראל' וציטוטי פקידים בכירים – החלטה של ערוץ תקשורת לשדר במלואו נאום של איש אופוזיציה מ-1968. מי בכלל היה טורח? אפילו ["נאום הצ'חצ'חים"](#) של דודו טופז נתפס כחלק מההיסטוריה של העבר, לא כנאום המשפיע על ההתרחשויות כיום.

אלא שברשת הטלוויזיה, במקרה זה, ידעו מה הם עושים. נאום 'נהרות של דם', שחיסל באחת את הקריירה של אנוך פאוול ובו בזמן הפך אותו לפוליטיקאי הפופולרי ביותר בבריטניה, הוא הנאום החשוב ביותר, לרע או לטוב, שנישא בסוגיית ההגירה לעולם המערבי – לכל הפחות במחצית השנייה של המאה העשרים, והסוגיות שהוא העלה בנוגע להגירה רלוונטיות במיוחד כיום.

פאוול, פוליטיקאי מרקע צנוע שהפך לפרופסור כבר בגיל 25, ובמלחמת העולם השנייה טיפס מדרגת טוראי לדרגת בריגדיר (מקביל לתא"ל), ידע היטב שהנאום שלו יחולל שערווריה. זמן קצר לפני הנאום [אמר לחבר עיתונאי](#) (שבעקבותיו הפך לחבר-לשעבר), כי הוא מתכנן לשאת נאום, ו"אתה יודע איך רקטה עפה לשמיים, מתפוצצת להמוני כוכבים ואז נופלת לקרקע? טוב, הנאום הזה עומד להמריא כמו רקטה, וכשהוא יגיע למעלה, הכוכבים יישארו למעלה". ואי אפשר לומר שפאוול לא בחל במילים: הוא בחר במפורש במילים ובצורת התבטאות שתעורר סערה; שתעורר להט יצרים; ושתציב קו שבר לא מנומס בין תומכיו למתנגדיו. אם ידע שהנאום יהפוך אותו למצורע פוליטי? ספק, אך ברור שהיה מוכן לשלם את המחיר.

כבר לא אימפריה

כל הסיפור התחיל 20 שנה קודם לכן, עם ספינה אחת. ספינת התובלה של הוד מלכותה [אמפייר וינדראש](#), הביאה איתה מהאיים הקריביים קבוצה ראשונה של מהגרים, שהוזמנו להגר לבריטניה (אם כי טכנית היו לכל חברי אותה קבוצה דרכונים בריטיים) עקב המחסור בכוח-האדם שנוצר לאחר מלחמת העולם השנייה.

לא מעטים באו בעקבותיהם, וזכו לכינוי 'דור הווינדראש'. ולאחרונה הסתכסכו כמה מהם בבעיות מבעיות שונות על רקע [מצבם החוקי הלעיתים-לא-מוסדר או לא מקוטלג](#). באופן אירוני, להזמנה נוספת של נשים מאיי הודו המערבית להגיע לבריטניה ולזכות להכשרה כאחיות, כמו גם להזמנתם של 18,000 רופאים מהודו, פקיסטאן ובנגלדש לגור ולעבוד בבריטניה היה אחראי שר הבריאות [בתחילת שנות השישים](#), אחד [אנוך פאוול](#).

מ-1948, מועד הגעתה של [אמפייר וינדראש](#), ועד 1971 היו עתידים להגיע לאדמת אנגליה [למעלה מחצי מיליון](#) תושבי חבר העמים הבריטי שלא נולדו בבריטניה. ביניהם היו ג'מאייקנים, הודים, פקיסטנים וכו'.

עם הזמן, הגעתם עוררה התנגדויות מסיבות שונות. חלקן היו על רקע גזעני; ווינסטון צ'רצ'יל עצמו רצה כי המפלגה השמרנית תרוץ לבחירות של 1955 עם הסלוגן 'לשמור על בריטניה לבנה' (לאחרונה, כאשר הופיעה דמות דיוקנו של צ'רצ'יל על שטר, נמצא כמובן מי שמנה את הגזענות שלו כאחת הסיבות לכך שהבריטי הגדול במאה העשרים איננו ראוי להיות מונצח על השטר, והוא ['עלבון לבריטניה'](#).)

ב-1959 **רצחה כנופיה לבנה** את הנגר קלסו קוצ'רן, מהגר מאנטיגואה, ברחוב בנוטינג-היל; הרצח עורר זעזוע בבריטניה ומפגינים שחורים דווקא יצאו לרחובות בסיסמא "שחורים ולבנים יכולים לחיות בהרמוניה". ב-1964, בעיירה מצפון לברמינגהם, זכה מועמד שמרני בבחירות **עם הסיסמה** אם תרצה בתור שכן כושון שחור, הצבע למפלגת הלייבור!

תגובות אחרות היו בשל המצב המיוחד בו מצאה את עצמה בריטניה, בו כיוון הזרימה מתהפך: במקום שבריטניה תשלח מנהלנים ומתיישבים לרחבי האימפריה שלה, היא נסוגה צעד-צעד מן האימפריה – ותושבי האימפריה ביקשו לבוא לבריטניה. לא כל הבריטים הסכימו עם העובדה שהם כבר לא אימפריה. פאוול עצמו היה בצד של אלה שביקשו מבריטניה להתנער מחלומות גדולתה, כאשר טען ב-1957 כי בריטניה סובלת **מ'ניורוזה פוסט-אימפריאליסטית'**.

חששות מהגירה

ההגירה לבריטניה עוררה חששות שונים בקרב בריטים רבים, ולצד רגשות גזעניים התערבבו גם החשש ל'דרך החיים הבריטית', ומקרי פשע הנפוצים בקרב חלק מחברות המהגרים. **שיעור מקרי הרצח בבריטניה** עלה פי 1.5 בין **1964 ל-1968**, ואמנם קשה לדעת האם וכמה הייתה למהגרים תרומה לכך (ממילא, סוגי מהגרים שונים מובילים לתוצאות שונות **מבחינת פשע**), (הנתון מובא כדי להראות את המשבר בחברה הבריטית.

ה'בוים הכלכלי' של לאחר-המלחמה נראה כדועך; האינפלציה, הגם שהייתה נמוכה, עתידה הייתה לנסוק **ולהגיע לשיאה ב-1974**. במרץ 1968 נסגר **מכרה הפחם באגרדג**, ובכך סיים שלוש-מאות שנה של הפקת פחם באזור שכונה 'הארץ השחורה', ובמקרה או שלא במקרה כלל גם את וולבראמפטון, מקום מגוריו של פאוול, שגם הייתה יעד למספר גדול יחסית של מהגרים. עשרים שנה אחרי 'וינדראש' היה ברור גם שלא מדובר במהגרים זמניים. וכל זה היה באמצעו של הזעזוע התרבותי העצום של שנות השישים

1968, בדעיכה, הייתה כנראה אחת השנים החשובות ביותר במאה העשרים. באירלנד החלו 'הצרות', **שלושים שנה של מלחמת אזרחים**. בווייטנאם סימנה **מתקפת הטט** את תחילת הסוף של המעורבות האמריקאית באזור, ואת הטראומה שרדפה את ארה"ב לפחות דור שלם. מרטין לותר קינג ובובי קנדי, אחיו של הנשיא המנוח ומועמד עתיד בעצמו לנשיאות, נרצחו. זמן קצר לאחר נאומו של פאוול היה עתיד לפרוץ **מ'רד הסטודנטים** ב'פרזי שהשפעות שלו בהגות ופוליטיקה נמשכות עד ימינו.

על רקע זה בחר פאוול **לשאת נאום בוטה**, שהסתמך הן על הידע הקלאסי שלו (פאוול, בוגר מצטיין של לימודים קלאסיים, מונה למשרת פרופסור באוניברסיטת סידני בגיל 25) והן על הפחדים של בוחריו, ולהשתמש – במכוון לגמרי – בתיאורים גזעניים, על מנת להזהיר מנזקי ההגירה לבריטניה. זאת למרות שהוא עצמו זעם בעבר על טיפולה של בריטניה בעצורי המאו-מאו בקניה, בפרט על תקרית **בה נהרגו 11 מהם ב-1959**, והביע בעבר תמיכה באינטגרציה גזעית (הוא גם התנגד לעונש מוות ותמך בלגליזציה של יחסים חד מיניים). **יש הסוברים** שבעקבות מה שראה בהודו בשנות הארבעים האמין כי דמוקרטיה לא הומוגנית לא תוכל להתקיים.

"אנחנו משוגעים"

פאוול פתח את נאומו בקביעה ש"התפקיד העליון של מדינאות הוא למנוע רוע הניתן למניעה", וש"אחד המכשולים לכך הוא העובדה ש"[מעשי] רוע כאלה לא ניתנים להדגמה עד שהם מתרחשים", ותמיד יראה ספק האם הרע מכל יקרה.

לכך הוא הוסיף כי "מעל לכל, אנשים נוטים לבלבל בין צפיית צרות לגרימת צרות ואפילו לרציית צרות. 'אם רק', הם אוהבים לחשוב, 'אם רק אנשים לא ידברו על זה, זה בטח לא יקרה'."

מכאן הוא עבר לדבר על שיחה שהייתה לו עם מצביע, "בגיל העמידה, איש עמל רגיל למדי שעובד באחת מתעשיותינו המולאמות", שאמר לו אחרי "משפט או שניים על מזג האוויר" כי "אם היה לי הכסף לעזוב, לא הייתי נשאר בארץ הזו", ואפילו היה מעדיף ששלושת ילדיו ישתקעו מחוץ לבריטניה. זאת בגלל ש"במדינה הזו בתוך 15 או 20 שנה לאדם השחור יהיה היתרון על האדם הלבן."

פאוול סיים לצטט ופנה לקהל השומעים: "אני כבר יכול לשמוע את מקהלת התינוב. איך אני מעז לומר דבר כה נורא? איך אני מעז לעורר צרות ולשלהב רגשות על ידי חזרה על שיחה כזו? התשובה היא שאין לי את הזכות לא לעשות זאת", בגלל המשמעות של "אנגלי הגון, רגיל, שלאור יום מלא בעיירה שלי אומר לי, נציג הפרלמנט שלו, שעבור ילדיו המדינה לא תהיה שווה לגור בה."

"מה שהוא אומר", אמר פאוול, "אלפים ומאות אלפים אומרים וחושבים... באזורים שעוברים את השינוי המוחלט שאין לו כל מקבילה באלף שנים של היסטוריה אנגלית."

הוא המשיך ומנה את ההערכות לגבי אוכלוסיית המהגרים וצאצאיה (בתוך 20-15 שנה, שלושה וחצי מיליונים; באזור שנת אלפיים, כנראה עד עשירית מהאוכלוסייה), וקרא לנקוט פעולה בטרם הרוב יהיו צאצאים – כלומר, אלה שנולדו בבריטניה והם אזרחים מלידה: לא למנוע לגמרי את ההגירה, אולם להקטינה במידת האפשר ולעודד הגירה החוצה, שכן ההשלכות "שונות באופן עמוק" אם מדובר באחוז מן האוכלוסייה או 10 אחוזים.

"את אלה שהאלים רוצים להשמיד הם הופכים ראשית למשוגעים", ציטט פאוול את אמירתו של פרומתיאוס ב'מסכת פנדורה של הנרי וואדסוורת' לונגפלו. "ואנחנו חייבים להיות משוגעים, מילולית משוגעים" כדי להרשות כל שנה ל-50,000 קרובי מהגרים להגר גם הם: "זה כמו לראות אומה העסוקה בהכנת מדורת הקבורה שלה. אנו כה משוגעים שאנחנו בעצם מרשים לאנשים לא נשואים להגר [לבריטניה] כדי להקים משפחה עם בני זוג וארוסים שמעולם לא ראו [החיים בבריטניה]".

פאוול הדגיש שהבעיה שלו אינה עם אלה שבאו ללמוד ואז לחזור לארצותיהם, והזכיר במפורש את דוגמת הרופאים מארצות חבר העמים הבריטי – מן הסתם בגלל שהוא עצמו היה זה שהזמין אותם לבוא. "אלה אינם מהגרים, ומעולם לא היו."

לפי פאוול, אפילו "אם כל ההגירה תיעצר מחר", תיוותר בעיה בשל גרעין המהגרים הגדול שכבר נמצא בבריטניה, ולכן "הדחיפות ביישום החלק השני של מדיניות המפלגה השמרנית: עידוד הגירה", עם "סיוע נדיב", או "לארצות המוצא שלהם, או ללכת לארצות אחרות הצמאות לקבל את כוח האדם והמימוניות שהם מייצגים". פאוול אף טען כי מהגרים באים אליו מפעם לפעם כדי לברר אם יוכלו לקבל סיוע לחזור לארצותיהם.

זרים במדינתם

לאחר מכן המשיך פאוול לחלק השלישי, אולי השערורייתי ביותר בדבריו, וטען שאמנם המדיניות של המפלגה השמרנית היא שכל האזרחים שווים בפני החוק, אך "אין פירוש הדבר שהמהגר וצאצאיו צריכים להיות מרוממים למעמד מיוחד או נהנה מפריבילגיות, או שיש למנוע מאזרח את זכותו להפלות בנייהול ענייניו בין אזרח עמית אחד לאחר, או שיהיה כפוף לאכיפה בנושא סיבותיו והמניעים שלו להתנהגות בצורה חוקית אחת מאשר [בצורה חוקית] אחרת."

הוא הזכיר כי הדורשים חקיקה אקטיבית "נגד אפליה", הם לפעמים "מאותו סוג ולפעמים באותם עיתונים ושנה אחר שנה בשנות השלושים ניסו לעוור את המדינה ביחס לסכנה המתעוררת בפניה ניצבה". עוד טען כי "האפליה והמחסור, תחושת החרדה והתרעומת, איננה אצל האוכלוסייה המהגרת אלא אצל אלה שאליה היא הגיעה ועדיין מגיעה", והזהיר כי לחוקק חקיקה כזו [אקטיבית נגד אפליה], יהיה "להסתכן בהשלכת גפרור על אבק שריפה."

פאוול דחה במפורש השוואות בין המהגרים מהמושבות ל"שחור האמריקאי", שהחל כעבד ועדיין לא זכה לזכויות אזרח מלאות. לעומת זאת בבריטניה המהגר מגיע כאזרח שווה זכויות, ואם הוא נתקל בבעיות – "הן לא מצד החוק או המדיניות הציבורית או המנהל, אלא מצד הנסיבות האישיות והתאונות שגורמות, ותמיד יגרמו, שמזלו וניסיונו של אדם אחד יהיו שונים משל אחרים". כלומר, אי אפשר ולא צריך לכפות על אנשים שוויון מעבר למניעת יחס מפלה חוקי או ממשלתי.

אולם על פי פאוול, התושבים המקומיים, בשל ההגירה, "מצאו את עצמם זרים במדינתם", וסובלים פיזית מן ההגירה: "הם מצאו שנשותיהם לא מסוגלות לקבל מיטות בתי חולים בלידה; ילדיהם לא מסוגלים לקבל מקומות בבתי הספר; בתייהם ושכונותיהם השתנו מעבר לכל הכר; תכניותיהם ואופקיהם לעתיד הובסו... המעבידים היססו להחיל על העובד המהגר את הסטנדרטים של משמעת ויכולת שנדרשות מעובד מקומי; הם החלו לשמוע... יותר ויותר קולות שאמרו להם שהם עכשיו הלא-רצויים". החוקים החדשים, טען פאוול, יגנו על המהגרים אך לא על המקומיים, ויובילו לתסיסה.

פאוול הזכיר כי "במאות המכתבים" שקיבל היו "אחוז גבוה של אנשים רגילים, הגונים, הגיוניים, שכתבו מכתבים רציונליים ולעיתים קרובות משכילים", שהעלימו את כתובתם כי הרגישו שהיה "מסוכן" לכתוב לחבר פרלמנט מכתבים עם המסרים שפאוול אמר, וחששו מעונש אם ייודע שהם חושבים כך. לאחר מכן המשיך עם דוגמה מפורטת: סיפורה של פנסיונרית לבנה שאיבדה את בעלה ושני בניה במלחמת העולם השנייה.

סיפורי "אלמנה וצאצאיה" הם שיטה קדומה למדי להעברת מסרים, כמובן; לימים התברר שפאוול השתמש כנראה בדוגמה אמיתית, הגברת דרוסילה קוטריל, הגם ששינה כמה מהפרטים. אותה גברת הפכה את ביתה בן שבעת החדרים - מקור ההכנסה היחיד שלה - לאכסניה, אולם ככל שנכנסו מהגרים לרחוב, הרחוב הפך רועש, האוכלוסייה הלבנה ברחה, היא זכתה לאימים, וכשסירבה להשכיר חדרים למהגרים (בהמשך רמז

פאוול שמפחד וחשש) ונקלעה למצוקה כספית, זכתה ליחס מזלזל מפקידה צעירה שבמקום להבין לחששותיה אמרה לה ש"דעה קדומה גזעית לא טוביל אותך לשום מקום."

עכשיו היא נמצאת בדילמה שבין מכירה במחיר הפסד לבין השארות בביתה כאשר היא "מפחדת לצאת. חלונות שבורים. היא מוצאת צואה בתוך תיבת הדואר שלה. כשהיא יוצאת לחנויות, היא מלווה בילדים כושונים (Picaninies) מקסימים, מחייכים חיוך רחב. הם לא יודעים אנגלית, אך מילה אחת הם יודעים. "גזענית", הם מזמרים. כשחוק **יחסי הגזע החדש** יעבור, אשה זו משוכנעת שהיא תלך לכלא [כמפלה שחורים]. האם היא כל כך טועה? אני מתחיל לתמוה."

הבגידה הגדולה

לבסוף, הגיע פאוול לנקודה חשובה נוספת: "אינטגרציה". הוא הגדיר "השתלבות" כ"להפוך לכל עניין פרקטי בלתי ניתן להבדלה מהחברים האחרים" באוכלוסייה. לא בעניינים כגון צבע או מראה פיזי, אלא בהתנהגות. הוא ציין כי יש בין המהגרים "אלפים רבים" שרוצים להשתלב ו"כל מחשבה ומאמץ" צריכים להיות מושקעים בעניין זה, אולם טען כי הרוב אינם רוצים להשתלב אלא לשמר את דרכיהם, או שלא חשבו על כך - "ומספריהם והריכוז הפיזי שלהם משמעותם שלא קיים עליהם הלחץ להשתלב שבדרך כלל יש על כל מיעוט קטן", ויותר מזה - שהתומכים בהגירה מעוניינים "בשימור וחיודוד ההבדלים הגזעיים והדתיים", במטרה לשלוט "קודם כל על המהגרים-עמיתים ולאחר מכן על שאר האוכלוסייה."

פאוול ציטט נציג ממפלגת הלייבור (ג'ון סטונהאוס, טיפוס צבעוני למדי שהיה בין השאר מתנגד אידיאולוגי של משטרי המיעוט הלבן באפריקה הדרומית, **מרגל צ'י**, ולימים ניסה **לביים את מותו** ולהימלט לאוסטרליה עם פילגשו), שהתנגד לדרישת הקהילות הסיקיות בבריטניה לשמור על "מנהגים שלא מתאימים בבריטניה."

הכוונה הייתה למאבק שניהלו אותו זמן עובדים סיקיים בחברת האוטובוסים בעיר וולברהמפטון על **זכותם ללבוש את כיסוי הראש המסורתי ולגדל זקנים**. טענתו של פאוול הייתה ש"קהילתיות היא סרטן, בין אם היא מנוהלת על ידי צבע אחד או אחר."

הוא המשיך והביע חשש מה"אלמנטים המסוכנים והמפלגים" שהחזיקה המוצעת תעודד, כך שקבוצת מהגרים תוכל להשתמש בחוק כדי "להסית ולפעול נגד עמיתיהם

האזרחים, ולהטיל אימה ולהכניע את האחרים באמצעות הנשק החוקי שהבורים והלא-יודעים סיפקו להם."

אז הצהיר פאוול את ההצהרה המפורסמת ביותר, שכללה **ציטוט מהספר השישי של האנאים** ('איניאדה') של המשורר הרומי וירגיליוס, ציטוט שהוא אמירה של **הסיבילה** לאניאס נסיך טרויה, אם תרצו, פליט שמגיע לאיטליה ואחראי להקמת הקיסרות הרומית. **יש הטוענים** כי פאוול רמז לכך שניתן להקים חברה רב תרבותית, אך במחיר כואב.

"כאשר אני מסתכל קדימה", אמר פאוול, "אני נמלא באותות מבשרי רעה. כמו הרומאי, נראה שאני רואה "את הנהר טיבר קוצף בדם רב."

הוא סיים באמירה ש"התופעה הטראגית והעיקשת שאנו חוזים בה באימה בצד השני של האטלנטי, אך שהיא שזורה בהיסטוריה ובקיום של ארצות [הברית] עצמה, מגיעה הנה לפה מרצוננו-אנו ובשל ההזנחה שלנו", ובדרישה לפעולה נחרצת, ואמירה כי "לראות מה שאני רואה, ולא לדבר, תהיה הבגידה הגדולה."

תגובות וזעמות

כפי שצפה, נאומו של פאוול, שקטעים ממנו שודרו כמעט מיד בטלוויזיה, החל להכות גלים. הגל הראשון היה **ניתוק הקשר עם זוג חבריו מזה עשרים שנה**, שאף היו מי שממרו **על ילדיו בזמן הנאום**, ולאחריו, לדבריהם, לא היו מסוגלים לדבר איתו יותר.

מנהיג המפלגה השמרנית אדוארד הית' פיטר את פאוול מתפקידו כשר ההגנה ב'**ממשלת הצללים** - כלומר, האחראי על נושאי ההגנה והמועמד לתפקיד אם השמרנים יזכו בבחירות, **וספר** כי אמר לו שלא יסכים לדבר איתו יותר, בגלל שנאומו "בלתי קביל", "בעל טון גזעני ומועד להגביר מתחים גזעיים" (רבים מחברי הפרלמנט מטעם השמרנים חשבו שהדחתו היא טעות, ביניהם מרגרט תאצ'ר).

זאת למרות שהית' עצמו למעשה הסכים עם המרשם של פאוול, **באומרו** ש"יש להגביל את ההגירה באופן הקפדני ביותר ולסייע כלכלית למהגרים השואפים לחזור לארצותיהם". **מאמר המערכת של הטיימס** כינה את הנאום "נאום רשע" ו"כמובן מביש", לא בשל התנגדותו לאווירה אלא בשל הטון הגזעני ובגלל ש"היה מחושב לשלהב שנאה בין גזעים."

התגובות מהצד השני של המפה, כצפוי, היו זועמות הרבה יותר. בחודשים הבאים, מפגינים ניסו לפוצץ אירועים בהם הוא השתתף; פה ושם נשמעו קריאות להעמדתו לדין. מפגינים קומוניסטיים תלו דגל צלב קרס על גדר ביתו והשוואת פאוול לנאצים הייתה כמובן עתידה להיות עניין פופולרי.

באחד העיתונים ביקש קורא להזכיר למר פאוול כי המהומות האחרונות בארה"ב נגרמו על ידי אדם לבן שירה באדם שחור, ולא להיפך – רציחתו של מרטין לותר קינג בתחילת אפריל 1968. העיתון הסאטירי פרייזוט איי הציג את פאוול כקוף המתנגד לנסיך פיליפ, בעלה של המלכה אליזבת' השנייה, שכן הוא "מהגר יוני מחורבן" (הנסיך נולד באי קורפו), ומעוניין לטנף אותו בצואה. מפגינים קראו "להוציא לפאוול את המעיים"; מול בית ראש הממשלה הוציאו בובה בדמותו מארון קבורה ואז שרפו אותה.

אולם פאוול זכה גם לתמיכה רחבה מאוד (כולל, התברר לימים, של הגיטריסט הנודע אריק קלפטון, שמאז הספיק, תחילה להסכים ואז להכות על חטא). הדואר לעיתונים המקומיים ואליו זרם בשקים, ועורך העיתון המקומי – חברו לשעבר של פאוול, שהתנגד לנאום – העריך כי 95% מהמכתבים תמכו בפאוול.

כארבעים ושלושה אלף מכתבי תמיכה ושבע-מאות מברקי תמיכה נשלחו לפאוול עצמו בתוך מספר שבועות, רק 800 מכתבים הביעו התנגדות. סקר מצא כי שבעים וארבעה אחוזים מהבריטים תמכו בו, ורק 15% התנגדו. במשך כמה שנים הראו סקרים כי פאוול הוא הפוליטיקאי הבריטי הפופולרי ביותר. הוא היה עתיד לפרוש מהמפלגה השמרנית ב-1974, על רקע התנגדותו לכניסת בריטניה לקהילה הכלכלית האירופאית, זו שהתפתחה לאיחוד האירופי, כיוון שטען שהדבר יעביר את הסמכות מבריטניה לאירופה.

מפגינים תמכו בדעתו, וכן בחופש הביטוי שלו; ילדים לבנים בהפגנה נראו עם שלט "ומה בדבר העתיד שלנו". אלף סוורים בנמל לונדון שבתו בתמיכה בפאוול, דבר שגרם מבוכה רבתי לסוציאליסטים ולקומוניסטים הבריטים, שכוחם היה רב באיגודים ונחרדו לגלות שמעמד הפועלים שיחק תפקיד שונה מזה שאמור היה לשחק ולהביע סולידריות מעמדית עם הפועלים המהגרים.

לימים נחשפו מסמכי מודיעין שטענו כי מארגני השביתה היו קשורים לימין הקיצוני הבריטי, והשאלה נותרה בעינה.

מטבע הדברים הנאום עורר תחושות חשש אצל המהגרים, ורבים מהם ראו את פאוול, ויותר מזה את הפופולריות שלו, כהוכחה לכך שבריטניה אמנם הזמינה אותם לבוא, אך אינה רוצה לשלב אותם. דווחו אף מספר מקרים של אלימות כלפי מהגרים. ימים ספורים לאחר הנאום, תקפו 14 צעירים לבנים בוולברהמפטון, עיירתו של פאוול, משפחה קריבית במהלך מסיבת הטבלה של תינוק, היכו כמה מהמשתתפים וחתכו את הסבא, בן 51, בסכין גילוח מעל לעינו.

הפצוע סיפר כי התוקפים צעקו "פאוול, פאוול" ו"למה שלא תחזרו לארץ שלכם"?; בן מהגרים – לעתיד חבר פרלמנט מן הלייבור – סיפר כי בפעם הראשונה ירקו עליו וקיללו אותו ברחוב ביום לאחר הנאום. אולם מקרי האלימות היו מועטים ודעכו, ובוודאי שמקרי אלימות מצד שחורים כלפי לבנים על רקע זה היו מועטים עוד יותר. התמזה לא קצפה בדם.

צילה של המגבעת

כל זה היה ב-1968; וכל מה שנאמר לעיל מסביר את משמעות הנאום וחשיבותו ההיסטורית. אז למה ממשיכים לדון בו עוד היום?

התשובה הקצרה היא שפאוול ניצח לא פחות משהפסיד; התשובה הארוכה היא שפאוול, בצורה בוטה וגזענית, מיקד את הוויכוח על נושא ההגירה על שאלות היסוד שלו, ואלו נותרו רלוונטיות עד היום.

פאוול ניצח לא פחות משהפסיד, כיוון שהמפלגה השמרנית תמכה בפתרונות שהציע גם אם הסתייגה מדבריו, ואפילו מפלגת הלייבור כבר הגבילה את ההגירה עוד לפני הנאום. העובדה שרוב מוחץ של הציבור הבריטי תמך בפאוול שידרה גם היא מסר ברור לפוליטיקאים בדבר המחיר של תמיכה לא מוגבלת בהגירה. ב-1971, לאחר שהשמרנים חזרו לשלטון, העבירה ממשלתו של הית' תיקון לחוק ההגירה הבריטי, תיקון שמנע למעשה הגירה נוספת ממושבותיה-לשעבר של בריטניה, ממש כפי שרצה פאוול. במילים אחרות, לנאום הייתה השפעה מרחיקת לכת.

יותר מכך, כפי שפאוול חזה, הזיקוקין שירה 'נשארו למעלה', שכן הם העלו לדין סוגיות שנותרו רלוונטיות, בשינויים, מאז ועד היום.

הפרובוקציה שלו השתלמה, לצערם של חלק מהשמרנים, שסברו שהוא צבע את עמדתם בצבעים גזעניים שלא ניתן להימלט מהם. העיתונאי השמרן פטר היצ'נס [טען ב-2007 כי](#) לפאול היו כמה טענות רציניות, אך "כל הנקודות הללו אבדו בגלל העניין על ה'כושונים', וה'צואה'".

פאול, סבר היצ'נס, עשה שימוש בגזענות של בוחריו גם אם לא האמין בה בעצמו. "גרוע מזה, למשך כמעט ארבעים שנה צילו חבוש המגבעת של פאול הוטל על הנושא, וכל מי שמנסה להזהיר נגד הגירה, כפי שאני יודע [מנסיון], מואשם מיד בכך שהוא משחק את אותו משחק [גזעני]".

שמרן בריטי ממוצא הודי-אירי [טען](#) כי הבעיה הייתה אחרת – שפוליטיקאים נאחזו בנאומו של פאול ובתגובות כדי להימנע מלהתמודד עם סוגיית האינטגרציה של קהילות מהגרים.

אב הטיפוס של טראמפ

ואכן, ההשוואות לפאול נפוצות מאוד. כאשר דונלד טראמפ עשה רק את צעדיו הראשונים במרוץ לנשיאות השווה אותו הניו-יורק טיימס לפאול, בטענה ששניהם עושים שימוש ברטוריקה עבור תומכיהם ["המזועזעים מפחד"](#) כזוב מפני המהגרים.

ב-2018, בסקירה לרגל חמישים שנה לנאום, קבע [האינדיפנדנט](#) כי פאול היה ["אב הטיפוס של טראמפ"](#). אפילו "הארץ" באנגלית, כמה שנים קודם לכן, הרחיב את ארסנל ההשוואות הרגיל שלו, [ובאופן מפתיע](#) השווה את הישראלים המתנגדים למהגרים הלא חוקיים מאפריקה לא לנאצים, אלא לאנוך פאול ולמפלגת 'החזית הלאומית' הבריטית (בכל זאת יש מכסת פשיסטים לעמוד בה, כנראה).

המשוואה של התנגדות להגירה = גזענות, פופולרית מאוד (לפחות בקרב מי שמשתמש בה), וההשוואה לאנוך פאול, המצורע הפוליטי, היא שדר ברור על העדר-הלגיטימיות של התנגדות להגירה.

בין קהילות להטמעות

אלא שהעניין מסובך יותר מזה.

פאול, מאחורי הסיפורים שסופרו לו או שהמציא, ומאחורי הביטויים הגזעניים, מיקד את הדיון בשאלה: האם יש למדינה אופי לאומי, האם יש לה זכות לרצות לשמור עליו, ומהי השתלבות.

[נהוג לציין](#) כי נאומו של פאול היה ["אחד המפלגים ביותר"](#) בהיסטוריה הבריטית המודרנית. אולם העובדה שרוב מוחלט של הבריטים תמכו בעמדתו העידה שהנאום לא דווקא יצר פילוג, אלא שיקף פילוג: פילוג בין הממסד, שרובו ככולו – שמרן או לייבור – היה מזועזע מדבריו (לכל הפחות כלפי חוץ) לבין המצביעים, שרובם תמך בו.

[במשאל שנערך השנה על הצבת לוח בוולברמהפטון שיציין כי פאול פעל בעיר](#) – בלי להביע כל עמדה לגבי כך – כשני שלישים מהנשאלים תמכו, ושליש התנגדו. [הגרדיאן](#) [קבע](#) כי התושבים "מפולגים" בנושא. כלומר, רוב הבריטים ייחסו חשיבות לשמירה על האופי הלאומי, וחששו שהגירה תגרום להם להיות "זרים במדינתם", ואחוז גבוה למדי, יש להניח, הסכים גם עם לשונו של פאול והתבטאויותיו הגזעניות. נקודה זו, בסופו של דבר, עומדת בשורשי הוויכוח על ההגירה.

פאול צדק בתחזיתו הדמוגרפית, ואף היה מתון יחסית בקשר אליה. כיום כ-13.5% [מתושבי בריטניה](#) נולדו מחוצה לה; גם אם מביאים בחשבון שרבים מהם אינם מהגרים אלא עובדים זמניים, ברור שהערכתו של פאול הייתה קרובה למציאות. [נכון ל-2011](#), כחמישית מתושבי בריטניה אינם מגדירים עצמם 'לבנים', ובתוכם יותר ממחצית מתושבי לונדון.

אך פאול טעה בהבנת המשמעות. בטענותיו הובלעו או נאמרו במפורש שתי הנחות יסוד: הראשונה היא שהשתלבות פירושה היטמעות ממש, עד שלא יהיה מה שיבדיל בין קבוצות למעט מראה; והשנייה היא שגזע ותרבות כמעט והיינו הך הם. הוא הניח שרצונם של הסיקים לשמור על מראהם ומנהגיהם מייצג רצון שלא להשתלב; במציאות, הדבר היה הפוך ממש.

השתלבות בתרבות הכללית היא יותר מקבלת המסגרת החוקית, אולם שונה מטמיעה. החיילים הסיקים [במשמר המלכה](#) קיבלו על עצמם את התרבות, גם אם כיסוי הראש שלהם שונה מזה של עמיתיהם הלא-סיקים. פאול הפחית ברצונם של מהגרים רבים להיטמע, והגזים ברצונם שלא להיטמע. כיוון שניתן לקבל לא מעט חלקים של הערכים והתרבות של החברה מסביב בלי לזנוח את התרבות ממנה הגעת, אזי פאול טעה טעות רבה בהבנתו.

למרות השנים שבילה בהודו, בהערכתו לא ניתן למצוא רמז לתוצאה [שהתגלתה אחרי זמנו](#), לפיה היהודים בבריטניה הם קבוצה מצליחה מעל לממוצע (ובממוצע מצביעה למפלגה השמרנית...), בעוד שהפקיסטנים בבריטניה הם מתחת לממוצע.

אולי ההדגמות הטובות ביותר לטעויותיו של פאוול הן האישה שהביא כדוגמה, ומקום מגוריו הוא עצמו. [דרוסילה קוטרייל](#), האישה שכנראה (בשינוי כמה פרטים, שבגללם יש [המפקקים בכך](#)); בעלה נהרג במלחמה, אך לא היו לה ילדים; תיבת הדואר של משפחה שכנה טונפה בצואה, לא שלה) הייתה זו שעליה סיפר פאוול מתה ב-1978, בבית אבות.

בניגוד לחשש שלה ושל, היא לא גורשה מביתה, ולא נאלצה למכור אותו בהפסד, אלא עזבה כאשר הייתה חולה מדי לתפקד לבדה. בערוב ימיה היא השכירה חדרים למהגרים מהודו, ולא פעם היא ביקרה אצל שכניה המהגרים לארוחת ערב. לאחר מותה, הם [הציבו על קברה זר פרחים](#). בדרום מערב וולברמהפטון, מחוז הבחירה של פאוול, הנציגה הנוכחית היא [אלינור סמית' מהלייבור](#), שמשפחתה הגיעה מהקריביים; היא הביסה בפער של כמה אחוזים את נציג המפלגה השמרנית, שהיה חבר הפרלמנט מטעם המחוז בין השנים 2010-2015, [פול סינג אופאל](#), בנם של סיקים ממזרח אפריקה. אופאל הוא אוהד נלהב של קבוצת הכדורגל המקומית וחבר הנהלה של מקדש סיקי בוולברמהפטון.

העובדה שאנשי וולברמהפטון בחרו בנציגים ממוצא קריבי או סיקי אינה מעידה על אי-השתלבות, אלא על דרגת ההשתלבות והלוקאל-פטריוטיות: 62% מהמצביעים בוולברמהפטון הצביעו [בעד עזיבת האיחוד האירופי](#), ובדרום מערב העיר היה השיעור 55% - למרות שנציג הפרלמנט דאז, בריטי לבן בשם רוב מאריס, [התנגד לכך](#). כלומר, בהכרח חלק לא קטן מהבוחרים בחרו במרוצת השנים גם בסמית' או באופאל – נציגים לא לבנים - וגם בעזיבת האיחוד – לוקאל-פטריוטיות בריטיות, כזו שחוקרים מסויימים הגדירו כקסנופוביה, שנאת זרים [ושאר הפרעות פסיכולוגיות](#).

פאוול לא חזה כי רבים מהמהגרים ישתלבו עד כדי כך שיהפכו לוקאל-פטריוטים בריטים, גם מול העלילת הרב-תרבותית שהתנגדה לברקסית, ולעיתים גם [מול מהגרים מאירופה או פליטים](#). הוא לא הבין שהקהילתיות לא רק שלא הייתה סרטן, אלא הייתה הדרך הטובה ביותר לשמר את בריטניה שהוא עצמו רצה. מרוב חשש כי המהומות [בגטאות השחורים בארה"ב יגיעו לבריטניה](#), הוא ייחס כל שוני לאי-השתלבות ובידוד. הוא לא הבדיל בין [קהילתיות להתבודדות בקהילה](#); הראשונה משתלבת במבנה חברתי, השנייה שומרת על מרחק ממנו.

ולכן, למרות מס השפתיים ששילם לאינטגרציה, הוא התמקד כמעט לגמרי במניעת ההגירה ובהרחקה – ופחות בשאלה [כיצד](#) להוביל לשילוב את מי שנמצאים ולא יעזבו; כל מה שלא היה טמיעה נחשב מבחינתו ללא-שילוב.

איפה הגבול?

אולם מעבר לטעות או עיוות זה של פאוול, שאלת היחס להגירה נותרה בעינה. אין צורך להכביר בדוגמאות: כל מי שמכיר את תולדות הוויכוח על המסתננים/מהגרי העבודה/דורשי המקלט/פליטים בישראל יוכל למצוא לא מעט הקבלות לטיעונים של פאוול ושל מתנגדיו.

עם זאת, לא מדויק יהיה להעמיד אותה כמחלוקת בין הדורשים את הזכות לשמר את אופי שכונתם או חברתם לבין הדורשים פלורליזם ורב תרבותיות. הראיה לכך היא מילים כגון ["ג'נטריפיקציה"](#), מונח שמשמעותו בשימוש הרווח שלילית בעיקר, ומתאר כניסה של אוכלוסייה 'חזקה' לאזורים חלשים; מכך עולה כי לאוכלוסייה 'חלשה' יש הזכות להתלונן על שינוי אופי מקום מושבה בגלל כניסת אוכלוסייה אחרת, וכך [יכולה פעילה להיאבק](#) נגד גירוש מהגרי עבודה מחד, ונגד כניסת אוכלוסייה חזקה מאידך; מסתבר שלתושבי השכונות בדרום תל-אביב, לדעתה, קיימת הזכות להיאבק נגד כניסת אוכלוסייה עם כסף, אך לא נגד כניסת מהגרים או לא יהודים.

בארץ יש דוגמה נוספת לכך במאבק שמרכז ארגון שתי"ל למען ["ערים חופשיות"](#), ובו מוצהר שאחת המטרות היא שמירה על ה"צביון החילוני" של ערים מסוימות. כלומר, מימין ומשמאל מסכימים למעשה על הזכות לקבוע את אופי המקום; השאלה היא רק למי מותר.

האם מותר לאנשי כפר ורדים לנסות לשמור על [צביון יהודי חילוני](#) של המקום? האם מותר לתושבי שכונה בלוד לרצות לשמור על [צביון ערבי](#), וכן הלאה. אם התשובה כוללת 'לזה מותר ולזה אסור', הרי שצילה של מגבעתו של פאוול מוטל עליה ושואל – איפה הגבול? למי יש זכות לשמר את תרבותו ולדחות כניסת זרים? האם באמת, [לבד מפלפולים משפטיים](#), אפשר לקבוע מסמרות ולהשתמש בחוק כדי לקבוע שלקבוצה מסוימת מותר לשמר את תרבותה ולהתנגד לכניסת השונים ממנה או להשפעתם על המרחב הציבורי, ולאחרת אסור?

מי הרוויח ומי הפסיד

בנוסף, פאוול הציף את השאלה מי משלם את המחיר. המחיר איננו דווקא מחיר כלכלי – בסך הכל, רוב הכלכלנים סוברים שהגירה מועילה לכלכלה ואף לשכבות החלשות, אם כי יש [המעלים כמה הסתייגויות](#).

עם זאת, במדינת הרווחה המודרנית גל הגירה גדול מטיל בהחלט [עומס על המערכת](#), בדומה לדימויו של פאוול על אלה שאינם מצליחים לקבל את השירותים מהמדינה. מדובר על המחיר של שבירת הקהילה, השינויים החברתיים, ולפעמים, כפי שתיאר בציריות פאוול ומכיר כל מי שהסתובב בתקופה מסוימת בדרום-תל-אביב, לשינויים האלה נלווה ריח לא נעים, ולא דווקא ריח של גזענות.

הכלכלן [תומס סואל](#) טען פעם כי הסתייגויות רבות מהגירה שמיוחסות לגזענות נובעות מחששות לגיטימיים, וייחס תוצאות שונות [לתרבויות שונות](#). אחרים קראו לטענה זו "גזענות חדשה". פאוול, בדרכו הגזענית, הציף שאלה שאחרים שואלים את עצמם לא פעם בדרך קצת פחות גזענית: כאשר תשתנה החברה, מי ירוויח, מי יפסיד?

שאלת השימוש בחוק כדי לכפות ערכים גם היא עומדת במוקד הוויכוח – בישראל כמו בארה"ב כמו בבריטניה. ואשר פאוול הביא את דוגמת הגברת הזקנה והמפוחדת המאוימת לדעתו במאסר, הוא לא היה רחוק כל-כך ממצב בו תביעות משפטיות הופכות לכלי כדי לנסות להכריח אנשים פרטיים לבצע פעולה או להימנע ממנה, כדי להפגין מהם [הערכים החברתיים הנכונים](#).

מקרים כמו שערוריית הניצול המיני של ילדים ברוטרהם שביוקשייר למשך עשורים, [בין השאר](#) מחשש של פקידים מקומיים להיחשב גזענים אם יפנו אצבע מאשימה כלפי מהגרים פקיסטנים, ומאי-הרצון של הנהגת הלייבור המקומית להתעמת עם מיצועט-מצביע-לייבור – עוררו את רוח הרפאים של פאוול אצל רבים.

אפילו אצל מי שלא מקבלים את טענותיו של פאוול, עצם הדישה לשילוב לעיתים מעוררת סערה. כתב ב'גארדיאן', למשל, הביא רשימה של אמירות של פוליטיקאים – רוח"מ לשעבר גורדון בראון שדרש "משורות בריטיות לעובדים בריטיים", טענתה של פוליטיקאית מן הלייבור (ליברלית ופרו-מוסלמים בבריטניה) כי חשוב מאוד שמהגרים יילמדו אנגלית, ואפילו "הסערה שנגרמה" כאשר תמך [הארכיבישוף של קנטרברי](#) ב-2008 ביישום חוקי השריעה עבור מוסלמים גם כאשר הם סותרים את החוק הבריטי.

כל האמירות הללו הוגדרו כ'רעיונותיו של פאוול'. המשתמע היה שעבור רבים, כל דרישה הקשורה למהגרים – אפילו שיטתו ללמוד את לשונה של המדינה הקולטת – היא 'רעיון של פאוול', ולכן בהכרח בעייתית. הרב תרבותיות' עלולה להפוך לאוסף קבוצות מנותקות – ובכך דווקא להגשים את הפחדים שפאוול הביע.

צמיחת הטרור

נוסף על כך, החלטתה של בריטניה לנטוש את האיחוד האירופי הראתה שפאוול צדק, מהכיוון השני, גם לגבי טענתו על הבריטים שהופכים "זרים במולדתם". מיד אחרי הברקסיט ניתן פתחון פה נרחב לבריטים שהתאוננו או הסבירו כי [יעזבו](#) את בריטניה – מפני שהם [מרגישים זרים](#), מפני שמולדתם [איננה עוד הארץ שהכירו](#).

נטישת בריטניה בידי צעירים ומשכילים קיבלה עוד קודם לכן את הכינוי 'Brain Drain' ונראה שאחוז גבוה מהם לבנים, אולם סביר שדווקא ליברלים ולא שמרנים. אם רגשות כאלה בגלל הכרעה פוליטית הם לגיטימיים [ונוכחים לאמפטיה](#), למה הרגשות הללו בגלל שינוי הרכבה של המדינה אינן לגיטימיות?

הברקסיט, כמוכן, היה עוד דוגמה שהביאה כמה לסבור שאנוך פאוול צדק. הוא התנגד לכניסה לשוק האירופי המשותף, מפני שראה אותו (בצדק) כשלב ראשון לקראת ממשלה אירופית, במיוחד לאחר שנחשף כי ממשלתו של אדוארד הית ['ידעה היטב](#) כי הצטרפות לשוק האירופי המשותף תוביל להעברת סמכויות ופגיעה בריבונותה של בריטניה אך העמידה פנים שלא.

חוקי ההגירה של האיחוד האירופי היו אחת הסיבות לברקסיט; העובדה שבריטניה ידעה, הרבה בטרם הוקם האיחוד האירופי, על חלק מההשלכות אך בחרה להעלים פנים, הייתה בעיני רבים הדגמה לכך שפאוול צדק בהתנגדותו להגירה – כשם שצדק בהתנגדותו לאיחוד. בעיני אחרים היא הייתה דוגמה לכך שרוח הרפאים של פאוול עדיין מרחפת על בריטניה, וכי הרוח שהניעה את ההתנגדות והאפליה כלפי מיצועטים [מניעה גם את ההתנגדות לאירופה](#).

לבסוף, בעיני רבים הטיבר עוד עלול לקצוץ בדם, אם כי לא בגלל מהגרים 'סתם'. הטרור האסלאמי באירופה, כתב הביוגרף של פאוול, [מוכיח ש'אנוך פאוול צדק](#). היעדר הנכונות להתמודד עם קהילות [הדוחות את הלגיטימציה של החברה הדמוקרטית](#)

מסביבן והצמיחו טרור, מעיד לדעתו על כך שמה שפאוול כינה "קהילתיות" מתייחס דווקא לגטאות המוסלמיים המולידים טרור שבהם הנוער חשוף להקצנה.

לא מעטים אחרים הסכימו איתו. לפי גישה זו, פאוול צדק במהות וטעה בכתובת. המהגרים מאיי הודו המערבית היו אחראיים, לכל היותר, ל'מהומות בריקסטון' של 1981, אולם טרוריסטים מוסלמים, חלקם מהגרים או בני מהגרים וחלקם אירופאים שאימצו רעיונות 'מבחוץ', היו אחראים בשנים האחרונות לכמה וכמה מעשי טבח ורצח באירופה. ככל שייעשה ניסיון להאשים את האיסלאמופוביה, ספק אם הדבר ישכנע את החוששים מהתקפות נוספות כגון הטבת בפריז ב-2015.

בפרספקטיבה של 50 שנה, נאומו של פאוול השתמש בדמגוגיה, גזענות ודימויים בלתי נשכחים כדי להעלות למרכז הדיון סוגיות של הגירה, השתלבות, ושימור דמותה של מדינה מול השינוי שנגרם על ידי הגירה המונית. תהיה דעתנו על פאוול אשר תהיה, הוא הצליח. חשיבות נאומו היא כה גדולה, שכן הוא הציף סוגיות בוערות למרכז הדיון בדרך שגם חמישים שנה לאחר מעשה קשה להתעלם ממנה, לטוב ולרע.

הוויכוח עצמו סביר להניח שימשיך ויתקיים כל עוד הנושא עומד על הפרק; אולם אם אפשר ללמוד משהו מחמישים השנה הראשונות שלו, הוא שניסיונות להעלים סוגיות מהפרק דרך התעלמות מהן והתייחסות למחזיק בדעות מסוימות כמצורע שאסור להתמודד עם טענותיו – פשוט אינן עובדות.

תגובת הנידוי וההרחקה שספג פאוול מצד כל המערכת הפוליטית כמעט, אמנם קטעה את הקריירה שלו אך גם הובילה לעיסוק בלתי פוסק בדבריו ולכך שחמישים שנה לאחר מעשה, הם עדיין מעוררים סערה כמעט כפי שעשו בזמן אמת.